

ומשנין: **דתניא:** כתוב [בהר כ"ה מזנג] "וכי תשיג יד גר ותושב [הוא גר תושב] עמך ומך אחיך עמו, ונמכר לגר תושב עמך, או לעקר משפחת גר [זה הנמכר לגוי, ולעבודה זרה עצמה]".

"אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו. או דדו או בן דדו יגאלנו וגו' או השיגה ידו ונגאל".

"וחשב עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת היובל והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר יהיה עמו [חשבון המגיע לכל שנה ושנה, יחשוב כאילו נשכר עמו כל שנה במנה וינכה לו]".

"אם עוד רבות בשנים [עד היובל] לפיהן ישיב גאולתו מכסף מקנתו". "ואם מעט נשאר בשנים עד שנת היובל וחשב לו כפי שניו ישיב את גאולתו". ומפסוקים אלו יש ללמוד:

נמכר במנה, והשביח ועמד על מאתים, מנין שאין מחשבין אלא ממנה [כמה מגיע ממנה לכל שנה ושנה של שש שנים: שישית מנה, וככה מגרע לכל שנה. ואם נותרה שנה נותן לו שתות מנה. ולא אומרים: הרי השביח שהתיקרו עבדים או שהתחזק העבד ועומד מחירו על מאתים, נחשב מאתיים עבור שש שנים ויתן לו שליש מנה — רש"י קדושין כ.]. **שנאמר:** "אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאולתו מכסף מקנתו", משעת מקנתו ישיב גאולתו — רש"י קדושין כ.

נמכר במאתים והכסף [נתקלקל] העבד ועמד על מנה, מנין שאין מחשבין לו אלא ממנה [שמחשבים לו את השנים שעליו

לעבוד רק במנה, כאילו נמכר במנה — רש"י קדושין כ.]. שיתן העבד לאדון על מספר השנים שנותרו עד היובל, כפי החשבון העולה לכל שנה מחלוקת המנה למספר השנים שנמכר מתחלה, ויצא? **שנאמר:** "כפי שניו ישיב את גאולתו", ומשמע "כפי שנים שעומד בהן", כלומר: לפי מה שהוא שוה באותה שעה, [ולא "מכסף מקנתו" שמשמע משעת מקנתו], וכיון שהדרשות סותרות, הולכים לקולת הגואל.

ואין לי אלא עבד עברי הנמכר לעכו"ם — שבו כתובים פסוקים אלו — א. **שנגאל**, ב. וידו של העבד על העליונה בגאולתו, לחשב תמיד לקולא. אבל **נמכר לישראל** — שלא כתוב בו גאולה בגרעון כסף — מנין שיהיו בו דינים אלו? **תלמוד לומר:** כתוב בנמכר לעכו"ם: כימי "שכיר" יהיה עמו, ובנמכר לישראל כתוב בענינו: כי משנה שזכר "שכיר" עבדך וגו', **לגזירה שוה:** שאף נמכר לישראל נגאל, וידו על העליונה בגאולתו.

ואמר **אביי:** הריני משתבח [שיטמ"ק] ל-ב במקומי שאני דרשן ובקי, **כבן עזאי** שהיה משתבח **בשוקי טבריא**, שהיה אומר: כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום.

ואמר **ליה ההוא מרבנן לאביי**, ותמה: **מכדי הני קראי** "כסף מקנתו" ו"כפי שניו" — שמאחד משמע לחשב כפי שעת מקנתו ולא כפי ערכו של עכשיו, ומהשני משמע לחשב כפי ערכו של עכשיו — **איכא למידרשינהו** שלעולם הולכים לקולא לגואל, **ואיכא גם למידרשינהו** להיפך, ולעולם הולכים לחומר **לגואל:** שאם השביח מחשב כפי ערכו, ואם הכסיף מחשב לפי שעת מקנתו.

העבירה אחרי שמכר מטלטלין, ועומד במריו וסוחר בפירות שביעית, לפוף מזכר את שדותיו, שנאמר בסמוך לפרשת מכירת מטלטלין: "וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו".

לא באת לידו כלומר: לא תבא בידו של הסוחר הרהור תשובה [רש"י קדושין כ.], שאף לא יעלה על לבו שעשה עבירה ויעמוד במריו, עד שמזכר את ביתו, שנאמר בסמוך לפרשת מכירת שדה אחוזה: "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה".

ומפרשין לברייתא אגב אורחא ומקשים: מאי שנא התם ברישא של הברייתא דקאמר: "לא הרגיש", שמשמע שיודע שהיא עבירה, רק שלא הרגיש ונרתע מלעבור עליה, ומאי שנא הכא בסיפא של הברייתא, דקאמר: "לא באת לידו", ומשמע שכבר אינו יודע שהיא עבירה?

ומשנינן: ברישא, שעדיין לא עבר אלא פעם אחת, נאמר: "לא הרגיש", אבל בסיפא של הברייתא שכבר עבר ושנה [שהרי נענש כבר במכירת מטלטליו, וגם במכירת שדותיו] נאמר "לא באת לידו", כדרב הונא, דאמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו! ומפרשים: הותרה לו סלקא דעתך, שבאמת מותר לו?! אלא אימא: נעשית לו כהיתר, "ולא באת לידו" שהיא עבירה.

וחזורים לגוף הברייתא של רבי יוסי ברבי חנינא:

לא באת לידו אחר שכבר נענש במכירת מטלטליו שדותיו וביתו, ועדיין הוא סוחר בפירות שביעית, עד שמזכר את בתו לאמה,

ממאי דלקולא לגואל דרשינן, אימא: לחומרא לגואל דורשים!?

והשיב לו אביי לה הוא מרבנן: לא סלקא דעתך לדרוש להחמיר על העבד הגואל! שמסתבר להקל על העבד "בגאולתו", מדאקיל רחמנא גביה על העבד "בעבודתו", כדנתיא: "כי טוב לו [לעבד הנמכר לישראל] עמך [דאדון]", ודורשים: עמך עם האדון יהיה העבד במאכל, עמך במשתה. שלא תהא אתה האדון אוכל פת נקיה, והוא העבד אוכל פת קיבר [מליאה סובין]! אתה שותה יין ישן שהוא משובח, והוא שותה יין חדש! אתה ישן על גבי מוכין של צמר והוא ישן על גבי קרקע. מכאן אמרו: הקונה עבד עברי בקונה אדון לעצמו!

ומקשינן: אדרבא נדרוש לחומרא ונחמיר עליה על העבד, שהרי ודאי רשע הוא! מדרבי יוסי ברבי חנינא:

דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: בא וראה כמה קשה עונש אבקה [אבק שלה, ואינה עיקר האיסור] של שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית האסורים בסחורה, לפוף מזכר את מטלטליו, שנאמר: "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו", וכתוב בסמוך לזה: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, וקניה זו מדוברת במטלטלין, שכך משמע "מיד עמיתך": דבר הנקנה מיד ליד, ללמד: שאם לא תשמרו את מצות היובל [שאסור בסחורה כמו בשביעית] על ידי שתמכרו ממכר ותקנו מקח שאסרתי ביובל, סופך למכור ממכריך וכל כלי ביתך, [רש"י קדושין כ.].

ואם לא הרגיש הסוחר ונודעזע לשוב מן

שנאמר [בפרשת משפטים]: **"וכי ימכר איש את בתו לאמה"**.

ומתמהינן לפרושי ברייתא אגב אורחא: **ואע"ג, דבתו שנמכרת בהאי ענינא** — של סחורה ומכירת מטלטליו וכל השאר — **ליתא** (22) בתורה, ואם כן מנין שיבא לידי מכירת בתו לאמה?!

ומבארינן: כיון שבסמוך לפרשת מכירת בית בבתי ערי חומה, כתבה התורה את פרשת איסור הלואה בריבית, ודאי שמתחלה מכר את בתו לאמה, **שניחא** לו **לאיניש דליזבין ברתיה** [שמכר בתו] לאמה, **ולא לייזיף בריביתא** [ללוא בריבית].

וטעמא: **דאלו התם** — במכירת בתו לאמה — כיון שאמה עבריה נפדית מן האדון בגרעון כסף, ואם בא לפדותה מיד, מחזיר לאדון את כל דמיה, ואילו לאחר זמן כשבא לפדותה מגרע ממה שנתן בה האדון לכל שנה שעוברת, כפי ערך חלוקת דמי הקנין מהמכירה עד שעתידה לצאת ממנו בימי נערות, נמצא שהקרבן שביד האב **מיגרעא ואזלא** [פוחת והולך]. **ואילו הכא** — בהלואה בריבית — **קא מוספא ואזלא** [מוסיף והולך] הקרבן שקיבל מן המלוה, כפי הריבית הנוספת.

והדרין לגופה דברייתא דרבי יוסי ברבי

חנינא:

לא באת לידו אף לאחר שמכר בתו, ועדיין הוא סוחר בפירות שביעית, **לסוף** [צ"ל: "עד", רש"י קדושין כ.]. **שלוה בריבית** (23), **שנאמר** בסמוך לפרשת מכירת בתו: **"וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו וגו"**, **וכתיב: "אל תקח מאתו נשך ותרביח"**.

לא באת לידו אף לאחר שלוה בריבית, **לסוף** [צ"ל "עד", רש"י קדושין כ.]. **שמזכר את עצמו לעבד, שנאמר** בסמוך לפרשת ריבית **כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך** [לישראל].

ולא לך, כלומר: פעמים שלא יזכה שימכר לך **אלא לגר** שזה זילות מרובה שעובד לגר — רבינו גרשום, **שנאמר** בפרשה הסמוכה למוכר עצמו לישראל: **"וכי תשיג וגו' ונמכר לגר וגו"**, **ולא** שימכר **לגר צדק, אלא לגר תושב! שנאמר:** **"ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר"**, ופעמים שימכר ל"משפחת גר", זה העובד כוכבים, **כשהוא** [הכתוב] **אומר: "או לעקר" זה הנמכר ונעשה משרת לעבודת כוכבים** [שסופה להיעקר — תוס' עצמה, כלומר: ולפעמים שימכר אף לשרת את העבודת כוכבים. ומהברייתא של רבי יוסי ברבי חנינא, מקשה ההוא מרבנן לאביי: שכיון שהנמכר לישראל או לעכו"ם זה מתוך שסחר בפירות שביעית, אם כן דין הוא שנדרוש לחומרא על העבד,

במזונותיה.

23. ביאר הגר"א, שבא הפסוק לומר שיהיה דחוק כל כך עד שיצטרך ללוות בריבית שיש בזה הפסד גדול.

22. כתב הגר"א, שאמנם זה לא כתוב מפורש אבל ברמז זה כתוב שמכר את בתו, שהרי כתוב בפסוק **"ויצא הוא ובניו עמו"** ומבאר הגמרא שלומדים מזה שהאדון חייב במזונות בניו, ואילו בתו לא נזכרת שיוצאת אתו, והיינו, משום שהיא נמכרה לאמה והאדון של אביה אינו חייב

להכביד עליו את גאולתו?

כך: אם עוד רבות ימים בשנים שעד היובל "לפיהן ישיב גאולתו מכסף מקנתו", וכתוב: "ואם מעט נשאר בשנים" ומשמע: ואם מעט ימים נשאר בשנים ש"עד היובל וחשב לו כפי שניו ישיב את גאולתו", וכי יש שנים מרובות⁽²⁵⁾ בימים — מחברותיה, ויש שנים מועטות בימים — מחברותיה, שתאמר התורה שאם עד היובל שנים מרובות ישיב יותר, ואם מועטות בימים יתן פחות?!

אלא כך הוא פירוש המקראות: "אם עוד רבות בשנים": שנתרבה כספו וערכו של העבד בשנים שהוא עומד בהן עכשיו בעת גאולתו, יותר ממה שהיה ערכו בשעת הקנין, אז: לפיהן ישיב גאולתו "מכסף מקנתו", ולא ממה שהוא שוה עכשיו. "ואם מעט נשאר בשנים": שנתמעט כספו בשנים שהוא עומד בהן עכשיו, אז: "כפי שניו" שהוא עומד בהן, ישיב את גאולתו.

ומקשינן: ואימא כוונת המקראות הוא: "אם עוד רבות בשנים [עד היובל]" היינו היבא דעבד תרתי שנין אצל אדונו ופיישי [ונשארן] שנים רבות שהן ארבעי [ארבע] שנים עד היובל, אז: ליתוב ליה [ישיב לן]

ומשנינן: אמר ליה אביי: הא אהדריה קרא שירחמו על העבד, אעפ"י שהיה רשע. דתנא דבי רבי ישמעאל: יכול שנאמר: הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים שנמכר לעקר שהיא עכו"ם עצמה, אם כן אידחה אבן [נזרוק אבן] אחר הנופל בלי זה, ולא נפדנו לעולם? תלמוד לומר באותה פרשה: "גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו", הרי שאמרה תורה לרחם⁽²⁴⁾ עליו, וכיון שכך דורשים את הפסוקים להקל על גאולתו.

ומקשינן: אימא [אולי נאמר]: שאף שציותה תורה "גאולה תהיה לו" היינו כדי דלא ליטמע [יטמע] העבד בעובדי כוכבים, ולעולם, לענין שיעור פדיונו נחמיר, שיתן תמיד כפי היוקר?

ומשנינן: אלא אמר רב נחמן בר יצחק טעם אחר לדרוש את הפסוקים כמו שדרשנו ש"מכסף מקנתו" מדובר באופן שהשביח ואינו נותן אלא כשעת מקנתו, ו"כפי שניו" מדובר כשהכסף ונותן כפי שניו: שכיון שכתוב: "אם עוד רבות בשנים" ומשמע

24. בספר האגודה כתב שמי שחייב נידוי מנדים אותו. ואף על פי שיתכן שמחמת זה יצא לתרבות רעה, אין חוששים לזה ומנדים אותו. ותמה הט"ז [י"ד שלד סק"א] מהגמרא כאן שמבואר שאף על פי שמכר את עצמו לעבודת כוכבים מכל מקום דואגים לו בקום ועשה לגאול אותו שלא יטמע לגמרי. וקל וחומר שלא נדה בידים את החוטא אם על ידי זה יצא לתרבות רעה.

25. ביאר היעב"ץ, שאף על פי שיש שנה מעוברת שהיא מרובה בימים, אך מכל מקום אין שנים מרובות ברציפות כי לא מעברים שתי שנים סמוכות.

24. בספר האגודה כתב שמי שחייב נידוי מנדים אותו. ואף על פי שיתכן שמחמת זה יצא לתרבות רעה, אין חוששים לזה ומנדים אותו. ותמה הט"ז [י"ד שלד סק"א] מהגמרא כאן שמבואר שאף על פי שמכר את עצמו לעבודת כוכבים מכל מקום דואגים לו בקום ועשה לגאול אותו שלא יטמע לגמרי. וקל וחומר שלא נדה בידים את החוטא אם על ידי זה יצא לתרבות רעה. והמהרי"ץ חיות תירץ, שהרי רש"י מפרש שמדובר שמכר את עצמו להיות חוטב עצים

"ומצא", ומשמע שמצא אחרי שמכר את שדהו דבר חדש לגאול בו, ללמד: פרט למצוי לו בשעת מכירה, שלא ימכור שדה שהיתה לו בשעת המכירה ברחוק ממקומו, ויגאל בקרוב למקומו, וכן לא ימכור ברע שהיה לו, ויגאול ביפה שמכר.

"כדי גאולתו", ללמד: כדי גאולתו — כלומר: כל מה שמכר — הוא גואל, ואינו גואל לחצאין של מה שמכר.

ומתמהינן: למימרא ד"מצא" השתא משמע — שדרשת פרט למצוי מעיקרא — ורמיננהו: כתוב: "ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים ונדחה [ונשמטה] ידו בגרזן לכרות העץ ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי". ודורשים: "ומצא" ומשמע שהיה הנהרג מצוי בשעה שהרים זה את הגרזן, ללמד: פרט לממציא [הנהרג] את עצמו לאחר שהרים הרוצח את הגרזן, שפטור הרוצח מגלות לערי מקלט. מיכן אמר רבי אליעזר בן יעקב: אם משיצתה אבן מתחת ידו של רוצח הוציא חלה [הנרצח] את ראשו וקיבלה, פטור! אלמא, שאדרכה "מצא" מידי דאיתיה מעיקרא — משמע, ואילו לגבי גאולה דורשים להיפך?!

ומשנינן: אמר רבא: הכא לגבי גאולה מענינא דקרא נלמד לפרש "ומצא" עכשיו משמע, והכא לגבי גלות מענינא דקרא נלמד לפרש "ומצא" מעיקרא!

הכא לגבי גאולה: דומיא דהשיגה ידו משמע, מה השיגה ידו — "דהשתא" הוא,

ארבע מכסף מקנתו, שיחשב חלוקת כסף מקנתו לשש שנים, וישיב ד' חלקים מהם על ד' השנים שלא עבד. והיבא דעבד העבד ארבע שנים אצל אדונו, ופיישי רק מעט שנים שהן תרתי שנים, על זה אמרה תורה "ואם מעט נשאר בשנים": ליתיב ליה תרתי כפי שניו המעטות שנשארו לו. ולא בא הכתוב אלא לומר: שלעולם נותן כפי מספר השנים שנשארו לו, בין הרבה בין מעט, ולא מדובר שהשביח או הכסיף העבד?

ומשנינן: אם כן, נכתוב: "אם עוד רבות שנים", ו"אם נשאר מעט שנים", מאי "בשנים"? בעל כרחך: נתרבה כספו בשנים שהוא עומד בהן עכשיו בשעת גאולה — שהשביח העבד, אז יתן "מכסף מקנתו", ואם נתמעט כספו בשנים אלו — שהכסיף העבד, אז יתן "כפי שניו" שעומד בהן.

אמר רב יוסף וקילסו לרב נחמן בר יצחק: דרשיננהו רב נחמן להני קראי — כסיני?

שנינו במשנה: לא ימכור ברחוק, ויגאל בקרוב. ברעה, ויגאל ביפה, ולא ילוה, ויגאל. ולא יגאל לחצאין.

ומקשינן: מנא הני מילי?

ומשנינן: דתנו רבנן: כתוב בפרשת גאולת שדה אחוזה "והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו".

ודרשינן: "והשיגה" (26) ידו" היינו יד עצמו של גואל, ללמד: שלא ילוה ויגאל.

תני חדא: לוח המקדיש שדה אחוזה וגואל, לא-א וגואל המקדיש לחצאין.

ותניא אידך: אינו לוח המקדיש וגואל, ואינו גואל המקדיש לחצאין, וקשיין ברייתות אהדדי.

ומפרשינן: לא קשיא! הא דקתני אינו לוח וגואל, ואינו גואל לחצאין, רבנן היא, דפליגי על ברייתא דלעיל דרשינן גבי הקדש דלוח וגואל, וגואל לחצאין! והא דקתני לוח וגואל, וגואל לחצאין — רבי שמעון היא דסבירא ליה הכי בברייתא דלעיל!

מתניתין:

כתוב [בהר כ"ה כ"ט-ל] "ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה [בית בעיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון] והיתה גאולתו [של מוכר מלוקח] עד תם שנת ממכרו, ימים [שנה] תהיה גאולתו".

"ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לא [לו — קרי] חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו לא יצא ביובל".

שהרי בשעת מכירה לא היה לו מעות לגואלה, שהרי כתוב "כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו", אף "מצא" נמי "דהשתא" משמע.

והכא לגבי גלות: "מצא" דומיא דוכי יבא את רעהו ב"יער" משמע, מה "יער" מילתא דאיתיה מעיקרא, אף "מצא" מילתא דאיתיה מעיקרא.

שנינו במשנה: ובקדש מותר בכולן.

מנא הני מילי?

ומשינינן: דתנו רבנן: כתוב בהקדש שדה אחוזה: ואם "גאל יגאל" את השדה המקדיש וגו' מלמד: שלוח וגואל, וגואל לחצאין⁽²⁷⁾.

אמר רבי שמעון: מה טעם⁽²⁸⁾ שבהקדש לוח וגואל, וגואל לחצאין, ושונה בזה ממכר? לפי שמצינו במנוכר שדה אחוזה שיפה כחו של בעלים, שאם הגיע יובל ולא נגאלה מן הלוקח חוזרת לבעלים ביובל, לפיכך הורע כחו שאינו לוח וגואל, ואינו גואל לחצאין, כיון שאף אם לא יגאל תחזור אליו. אבל מקדיש שדה אחוזה, הואיל שהורע כחו בענין אחד שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצא השדה לכהנים ואינה חוזרת לבעלים, לפיכך יפה כחו בענין אחר שלוח וגואל, וגואל לחצאין.

27. ז"ו זכות מיוחדת שנתנה התורה למוכר, וכזה התמעט שאינו גואל לחצאין.

אך בהקדש הרי אין זה חידוש שאפשר לגאול. ואדרבה ההקדש עומד לזה שיפדו אותו וכל אדם יכול לפדות, ואם כן, מדוע צריך פסוק שאפשר לפדות לחצאין.

ומדברי הרמב"ם [פ"ה מערכין ה"ב] נראה שהחידוש הוא שגם בגאולת חצאין יש קדימה

27. הביאור הפשוט בגואל לחצאין הוא, שגואל את חצי השדה. אך הריטב"א בקידושין [סא א] כתב, שהרשב"ם מפרש גואל לחצאין היינו לחצי זמן שאם נשאר עשר שנים עד היובל הוא פודה רק חמש, אבל חצי שדה אי אפשר לגאול.

28. לכאורה צריך ביאור, בשלמא במוכר להדיוט הרי זה חידוש שאפשר לגאול ממנו בעל כרחו